

Јован Цонић*

Иновативни центар, Универзитет у Нишу, Република Србија

Александар Ђорђевић**

Правни факултет, Универзитет у Нишу, Република Србија

ЗНАЧАЈ РЕЗЕРВНОГ ОФИЦИРСКОГ КАДРА ЗА СИСТЕМ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ***

Сажетак

Један од најважнијих фактора у остваривању националног и одбрамбеног интереса сваке државе представља организована оружана сила која је у сваком моменту спремна да заштити њену независност и сувереност. Војска Србије према Стратегији националне безбедности Републике Србије представља најважнију и најмоћнију формацију на којој се заснива систем националне безбедности, а са циљем обезбеђења сигурности за све њене грађане. Оружани сукоби данашњице нам показују да и поред потребе за професионалном војском која је главни носилац борбених дејстава, кључну улогу на бојном пољу и даље имају бројност војног састава уз подразумевану обученост и мотивисаност. Република Србија као војно неутрална држава са усвојеним концептом тоталне одбране, а са својим виталним интересом очувања територијалног интегритета, у обавези је да због ризика у безбедносном окружењу развија и усавршава сопствену војску зарад очувања државне и националне егзистенције. Војску Србије поред активних припадника

* Имејл адреса: jovanconic96@gmail.com; ORCID: 0000-0002-7887-3317.

** Имејл адреса: djole@prafak.ni.ac.rs; ORCID: 0000-0002-6604-0780.

*** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту „Одговорност у правном и друштвеном контексту” који је финансирао Правни факултет, Универзитета у Нишу, у периоду од 2021–2025.

чине и њене резервне снаге које заједно представљају једну добро организовану целину без које концепт тоталне одбране не би могао да функционише. Историја нас учи да је официрски кадар врх копља сваке војске, те да је његова обученост и мотивисаност кључна за успех, те је поред активног од великог значаја и резервни официрски кадар међу којима у случају рата готово да постоји знак једнакости. Предмет истраживања овог рада управо је значај резервног официрског кадра у систему одбране, те његова друштвена улога у миру као промотера највиших војничких вредности. Концепт школовања официрског кадра у резерви у Србији има дугу и богату историју која живи и данас, али коју је потребно усавршавати у складу са безбедносним изазовима данашњице.

Кључне речи: Србија, безбедност, официрски кадар, резерва, школовање.

УВОД

Државни развој Србије тесно је повезан са развојем српске војске која је била носилац националне идеје и темељ државности кроз векове. Војно школство које је за циљ имало да створи обучен и способан официрски кадар имало је значајну улогу у историјском вихору који је задесио српски народ. У одсудним тренуцима за Србију како активни, тако и резервни официрски састав био је кључни фактор у заштити отаџбине. Србија је изнедрила читаву плејаду активних и резервних официра који су били врхунски интелектуалци и стручњаци како у војним тако и другим друштвеним областима са несаломивом моралном чврстином и непоколебљивошћу у служби према својој отаџбини. Носиоци чина српског резервног официра били су бројни успешни научници, писци, професори, академици итд. који су у значајној мери исписали најславније странице српске ратничке историје, а што ће бити детаљније размотрено у наставку рада.

Први део овог рада бави се историјским освртом на развој и школовање резервних официра у којем се сажето анализира период од краја 19. века, све до данас. Почетак школовања активних официра у Краљевини Србији је фактички повезан са школовањем резервног официрског кадра који је такође представљао неопходност. Историја нам је показала да је ова одлука државног и војног руководства

имала велики значај поготову у времену Првог светског рата када су управо официри школовани у овом периоду одиграли значајну улогу у победама српске војске над непријатељем. У следећем поглављу се анализира развој овог вида школовања у Краљевини Југославији, као и Југославији (СФРЈ).

Данашњица нам са собом доноси неопходну модернизацију и усклађивање са модерним токовима, те то не заобилази ни војну сферу. Анализом усвојеног концепта тоталне одбране према којем се сви постојећи капацитети погодни за одбрану обједињују, у Војсци Србије и њеној активној и резервној компонената препозната је кључна улога. Бројност резервног састава али и његова добра обученост и мотивисаност важан су елементи у систему одбране као и резервни официрски кадар који њиме руководи.

У наредном поглављу се анализирају системи и програми школовања официра који служе у резерви у Сједињеним Америчким Државама (САД) и Руској Федерацији. Изузетна сличност у овом виду цивилно-војног школовања нам указује да такав систем даје очекивано добре резултате. Смернице за усавршавање школовања резервних официра Војске Србије на основу домаћих и страних искустава представљају једно од поглавља овог рада, након чега се износи закључак.

ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА РАЗВОЈ И ШКОЛОВАЊЕ ОФИЦИРСКОГ КАДРА РАТНЕ ФОРМАЦИЈЕ

Организовано школовање официра у Краљевини Србија почело је још крајем 19. века, а у истом временском периоду се појавила потреба за усавршавањем резервног официрског састава. Наиме, Закон о војсци из 1883. године увео је општу војну обавезу и уредио школовање официра за резервни тзв. ратни официрски кор Краљевине Србије. Наиме, после завршетка цивилног школовања, студент је након пет месеци службе у активном саставу полагао испит и стицао чин резервног потпоручника пешадије (Vuksanović Anić 1993, 83). На тај начин су млади људи који су успешно завршавали средње и више школе тј. интелектуална елита српског народа постајали саставни део војног система Краљевине Србије. „У састав резерве улазили су и пензионисани официри српске војске као и они некадашњи активни официри који су из разних разлога напустили војну службу. У периоду од 1914. до 1918. у српској

војсци укупно 6.725 људи носило је чин резервних официра. Од тог броја било је четири генерала, 46 пуковника, 31 потпуковник, 250 мајора, 867 капетана I класе, 1.086 капетана II класе, 1.236 поручника и 3.205 потпоручника. Ако изузмемо генерале, резервни официрски кор састојао се од укупно три генералштабна, 5.292 пешадијска, 350 коњичких, 486 артиљеријских, 251 инжењеријског, шест артиљеријско-техничких, 274 санитетска, 54 судска и пет жандармеријских резервних официра” (Denda 2019, 17). Балкански ратови су допринели богатом искуству српских резервних официра који су из њих изашли као одличан командни кадар, поготову за тактичке јединице величине водова и чета, „са којима се по стручности и искуству нису могле мерити њихове колеге из аустроугарске војске” (18).

Епохално страдање српског народа у Првом светском рату завршило се величанственом победом српске војске. Уследила је политичка одлука која је Србију жртвовала на олтар југословенства. Створена је нова држава Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (СХС), на темељима некадашње Краљевине Србије која је у њу уложила сопствену државност и четвртину становника (Đimić 2021, 24). Ова ситуација је у великој мери утицала и на српску војску која је полако постајала све више југословенска. Бројне реформе односиле су се и на војно школство, које је имало задатак да подмлади официрски кадар који је страховито страдао у годинама беспопштедног рата. У новонасталој држави 1923. године је оформљена Школа резервних официра (ШРО) у Сарајеву. Половином 1934. године извршена је реформа, те се Школа поделила на ону у Сарајеву у којој су школовани резервни артиљеријски официри и ону у чувеној Билећи која је на себе преузела школовање резервних пешадијских официра (Vjelajac 1988, 55). Школа за резервне артиљеријске официре у Сарајеву је у свом саставу имала ђачку противавионску батерију која је 1934. године прерасла у Школу резервних официра противавионске артиљерије. Интересантно је истаћи да је у склопу Ратног ваздухопловства Југословенске војске посвећена изузетна пажња на школовање резервних официра пилота које је први пут обављено 1921. године на летишту ког Ваљева. Нешто касније, 1925. године је у Новом Саду званично формирана Школа за резервне ваздухопловне официре. Касније, 1931. године је формиран ШРО за интендантску службу војске Краљевине Југославије (Vjelajac 1988, 57).

После Другог светског рата нове власти су од Југославије задржале само име уз обавезно додате рече федерација и република које говоре да је то држава сасвим новог друштвеног уређења. Нове револуционарне власти Федеративне Народне Републике Југославије (ФНРЈ) су кренуле у тоталну друштвену реформу, а партизанске јединице као једна страна у крвавом грађанском рату постале су званична државна оружана сила. Наиме, социјалистичка Југославија није прекинула добру традицију школовања резервног официрског кадра, већ је додатно развијала овакав вид војног школства. Државне и војне власти су формирале нове школе резервних официра који су по завршетку школовања и промовисања у официрски чин добијали ратни распоред и преузимали командовање над ратним јединицама (Bjelica 1983, 33).

По завршетку Другог светског рата, Југословенска армија је од 1947. до 1950. године школовала кандидате за резервне официре пешадије у образовним јединицама у саставу командних штабова армија током периода од девет месеци. У Панчеву је 1948. године формирана Школа резервних ваздухопловних официра тј. пилота за потребе Ратног ваздухопловства Југословенске армије који су регрутовани на добровољној бази са завршеним факултетом или средњом школом као формалним условом (Grujić 1997, 28). Исте године кренула је са радом и Школа резервних морнаричко-техничких официра у којој су примана лица из грађанства са претежно завршеним школама из области поморства и бродарства. Прва класа резервних артиљеријских официра школована је при Артиљеријској официрској школи у Загребу, док су за питомце од друге до четврте класе обуке вршене при наставним батеријама артиљеријских пукова. Поновно формирана Артиљеријска официрска школа 1949. године ушла је у састав Артиљеријског школског центра 1952. године, који је преименован у Артиљеријску школу за резервне официре 1955. године. Активно су функционисале и ШПРО интендантске службе, противхемијске ПХЗ (каснији атомско-биолошко-хемијска одбрана – АБХО) као и финансијске службе (Živković 1989, 78).

Почетком распада СФРЈ већина ових школа су формално престале са радом, док је целокупни официрски кадар ЈНА био пред великим искушењем. Наиме, у ратним сукобима деведесетих на територији Хрватске и Босне и Херцеговине највећи број официра у резерви је активно учествовао у борбеним дејствима. Уследила је 1999. година и проглашење ратног стања у чијем тренутку готово

престаје да постоји разлика између активних и резервних старешина који су раме уз раме дали допринос у одбрани отаџбине од агресора (Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MORS] 2010, 195)

Почетком 2000. године наређењем начелника Генералштаба формиран је КСРО тј. Класа слушаца за резервне официре као савремена војна школа, наследник ШРО. За слушаоце су одабирани грађани са високим образовањем који су после школовања које је трајало годину дана, а обављало се по центрима за обуку, били промовисани у први официрски чин потпоручника у резерви. На самом почетку КСРО логистике била је стационирана на Војнотехничкој академији у Жаркову, док су слушаоци за В и ПВО били стационирани на Батајници. Оформљена је КСРО Копнене војске која је своје центре имала по центрима за обуку. У октобру 2006. године КСРО је обједињена у Београду, те се од тада обучавање припадника свих војних огранака спроводи на Војној академији (MORS 2010, 197).

УЛОГА РЕЗЕРВНОГ ОФИЦИРСКОГ САСТАВА У КОНЦЕПТУ ТОТАЛНЕ ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Стратегија националне безбедности и Стратегија одбране Републике Србије као највиши стратешки документи предвиђају концепт тоталне одбране као најефикаснији начин заштите државних и националних интереса. Република Србија као војно неутрална држава није чланица ниједног војног савеза, те се за потенцијалну одбрану у ратним околностима ослања искључиво на сопствене снаге.

Усвајање оваквог концепта одбране је у складу са државотворним и националним искуством које уз елементе историјског наслеђа дефинише културне и идентитетске одреднице српског народа које су „експлицитно повезане са војском, односно са специфичним односом српског народа и његове војске без обзира на то који је назив та војска носила у различитим периодима историје” (Starčević i Stanar 2024, 509). „Тотална одбрана по својој суштини представља рационалан и интегрисан облик безбедносно одбрамбеног организовања свих субјеката друштва и укључује припреме за војну, цивилну и друге облике одбране” (Đukić i Vuletić 2023, 621–647).

На примеру других војно неутралних држава можемо закључити да је концепт тоталне одбране у мало измењеној варијанти присутан као вид државне потребе и неопходности, а зарад заштите националне безбедности. Наиме, Швајцарска, војно неутрална држава своју одбрамбену политику базира управо на овом концепту који предвиђа „учешће комплетног друштва у одбрани земље у случају спољног напада” (Ђурашиновић Radojević 2016, 58). Законски прописана војна обавеза, функционалан систем резервног састава и развијен механизам цивилне одбране представља темељ успеха за Швајцарске оружане снаге (Ђурашиновић Radojević 2016, 59).

Концепт тоталне одбране је уско повезан са обавезом служења војног рока који представља стуб одбрамбених способности држава које нису део ниједног војног савеза. Наиме, „неутралне земље у Европи своју способност кредибилне одбране углавном заснивају на концепту тоталне одбране, али он подразумева и велики број грађана обучених за војне задатке и задатке цивилне заштите, што призива обавезу служења војног рока” (Starčević i Blagojević 2020, 86).

Закључујемо да поред обавезе служења војног рока или неке његове модификоване верзије, велику важност има обучен резервни састав и његов старешински кадар који поред спремности и мотивисаности има и респектабилну бројност. На тај начин државно и војно руководство могу да у потпуности рачунају на јак и развијен концепт тоталне одбране који се никако не своди само на активни војни персонал који је у одсудном тренутку свакако недовољан. Историја нас учи али и тренутни војни сукоби у свету и Европи да се државно и војно руководство не смеју искључиво ослањати на професионални војни састав који и поред свог високог степена обучености ипак представља само тактичку окосницу у оружаном сукобу стратешког нивоа. Приправност за примену прокламованог и усвојеног концепта тоталне одбране сам по себи има стратешки карактер на коме се одбрана Републике Србије заснива, што значи активацију свих доступних капацитета, њихову умреженост и координисано деловање као целине. Сматрамо да способност, обученост, мотивисаност али и бројност резервног официрског састава који руководи ратним јединицама које сачињавају подофицири и војници у резерви представља неопходност у реализацији успешности концепта тоталне одбране.

Стратегијски и нормативни документ који уређује српски систем одбране је Стратегија националне безбедности у којој, „систем националне безбедности представља нормативно, структурно и функционално уређену целину чијом се делатношћу обезбеђује заштита и остваривање националних интереса Републике Србије” (Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije [SNBRS] 2019, 13). Дакле, овај систем представља „облик организовања и функционисања друштва у спровођењу мера и активности на превентивном и репресивном плану ради очувања суверенитета и интегритета државе, њеног Уставом утврђеног поретка, права и слобода грађана, као и свих осталих друштвених и међународних вредности од свих облика угрожавања” (Stajić 2005, 439). Према поменутом систему, носилац војне одбране као кључне за функционисање државе јесте Војска Србије која представља главну одбрамбену снагу и обједињује све расположиве државне и друштвене капацитете. Војску Србије чине њена активна и резервна компонента од којих је ова друга бројнија, те се њен значај не сме умањивати (Stajić 2005, 440).

Резервни старешински кадар и јединице којима руководи су од виталног значаја за војску сваке државе будући да у ратним околностима представљају кључну борбену компоненту док у мирнодопским условима могу учествовати у реаговању на кризне догађаје (Griffith and Ben-Ari 2020, 1–26). Мишљења смо да је руковођење сложеним операцијама у ратним условима на тактичком нивоу у великој мери у надлежности резервног официрског кадра, те његова обука у условима мира представља изузетну важност за функционисање система одбране и успешну реализацију концепта тоталне одбране.

ШКОЛОВАЊЕ РЕЗЕРВНИХ ОФИЦИРА У АРМИЈАМА СВЕТА

Широко је прихваћено мишљење да Сједињене Америчке Државе и Руска Федерација представљају државе са најмоћнијим војскама на свету. Наиме, поред техничке супериорности и бројности њихових оружаних снага, сматрамо да је темељ на коме почива њихова моћ заправо систем војног образовања. Искуства многих генерација допринела су константном усавршавању система школовања војних старешина који се у тешким тренуцима по ове

државе показао као кључан за успех. На основу истраживања у овој области, можемо извући закључке које ћемо у наставку рада детаљније образложити да обе суперсиле школовање резервних војних официра виде као питање од стратешког значаја за одбрану, те му традиционално посвећују посебну пажњу. Проласком кроз ову врсту војно-цивилног школовања, студент по завршетку студија добија први официрски чин у резерви, а са њим и озбиљна права и повластице као и одговорне обавезе. Сматрамо да је у последњим годинама систем школовања резервних војних старешина у САД и Русији у великој мери постао сличан, што ће бити додатно образложити у наставку рада, а на основу чега се може закључити да је такав систем уједно и најделотворнији. Потрудићемо се да што сажетије опишемо начин функционисања школовања резервних официра и старешина у овим сложеним војним системима.

У САД постоји дуга традиција овог вида школовања али ми ћемо се концентрисати искључиво на данашњицу. Наиме, у Оружаним снагама Сједињених Држава функционише тзв. РОТЦ (*ROTC – Reserve Officers Training Corps*) тј. Корпус за обуку резервних официра који представља изузетно развијени програм за обуку официра и функционише при многобројним универзитетима и факултетима (колеџима) у САД. Мисија овог програма је „да образује официре који ће према квалитету, квантитету и академским дисциплинама испунити очекивања активне војске и резервног састава”. Даље се наводи како је мисија програма да се произведу и „образују официри у академским дисциплинама које су у складу са специјалним потребама војске”. Циљ РОТЦ програма према званичним документима је да се привуку, мотивишу и припреме одабрани студенти да служе као официри у редовној војсци, националној гарди или резервном саставу. Такође се као циљеви наводе омогућавање кадетима да стекну знања из области војних наука и вештина уз развијање лидерства, снажног осећаја личног интегритета, части и одговорности као и осећаја важности према систему националне безбедности (Headquarters Department of the Army Washington, DC [HD AW] 2011, 145–1).

Ово се постиже на основу сарадње и заједничког напора војске и институције домаћина са циљем постизања што боље обуке за будуће официре, а у интересу националне безбедности САД. Овај програм постоји на свим значајнијим универзитетима и многобројним факултетима широм САД и функционише по

принципу добровољности. Сваки универзитет који има акредитован РОТЦ програм у оквиру одсека за војне науке (као академског и административног одељења) омогућава својим студентима да паралелно (са цивилним) и на добровољној бази буду укључени у овај програм стичући теоријска али и практична знања и вештине и из војних наука. Веома битна компонента коју војска САД обезбеђује младићима и девојкама полазницима тј. кадетима овог програма је „стипендирање које им обезбеђује финансијску стабилност кроз целокупно или делимично плаћање школовања”. Интересантно је напоменути да добијајући стипендију кадети стичу „додатну обавезу да успешно заврше семестар учења страног језика са индо-европског или азијског подручја” којег до тада нису познавали (HD AW 2011, 145–1).

У току школовања пролазе бројне практичне обуке на терену, а врхунац школовања је велика војна вежба на којој се приказују знања и вештине које су будући официри годинама стицали. Овај приказ се одржава сваке године обично лети у Кентакију, камп Форт Нокс (*Advance Camp at Fort Knox*), траје готово месец дана и представља највећу војну вежбу војске САД у току године (U.S. Army ROTC Cadet Comand 2025). Овакав вид, можемо га слободно назвати војно-цивилног школовања, притом фактички не правећи превелику разлику да ли ће кадет постати активни или резервни официр је апсолутно доминантан у америчкој војсци. Подаци из 2020. године нам говоре да су од новоименованих активних официра америчке војске њих чак 70% завршили РОТЦ програм (National Security Analysis [CAN] 2017).

Закључујемо да овакав систем школовања и обуке полазницима омогућава много али им исто толико и тражи. Базиран је на правима као што су плаћена школарина, стипендије, бонуси, радни стаж, статус. По завршетку програма уколико официр постане део резервних снага његова права обухватају финансијски месечни додатак, личну и породичну здравствену заштиту, разноразне бонусе, додатне одморе, стипендирани наставак школовања. Обавезе новопроизведених официра у резерви су пре свега лојалност и одана служба војсци која се практично огледа у годишњој двонедељној војној вежби и једним викендом у току сваког месеца који се проводи у јединици у којој је официр распоређен (U.S army ROTC Cadet Comand 2025). Иначе, велики број америчких председника били су официр у резерви Оружаних снага САД као нпр. Т. Рузвелт

(пуковник), Труман (пуковник), Кенеди (поручник), Џонсон, Никсон (поручник), Форд (поручник), Картер (поручник), Реган (капетан) и обојица Буша (поручници). Такође, РОТЦ је успешно завршио П. Колин који је био шеф америчког генералштаба у периоду од 1983. до 1993. године (Powell 2012, 54).

Руска Федерација као држава наследница Совјетског Савеза наставила је да негује традицију школовања официрског кадра за ратну формацију. Мишљења смо да је некадашњи Совјетски Савез своју потенцијалну одбрану базирао на ономе у чему је био у предности, а то је масовност армије. Милионска армада добро утренираних и опремљених војника који су гајили култ наследника ратника Великог Отаџбинског рата морала је да има добро развијени систем школовања резервног официрског и старешинског кадра који би ту армаду и предводио. Руска Федерација је задржала основу, али и дуги низ година радила на усавршавању овог вида војног школовања који се огледао у функционисању тзв. војних департамана (катедри) при цивилним универзитетима на којима се вршила обука. Наиме, модерни концепт је уређен указом председника Руске Федерације који је ступио на снагу 2019. године када се уводи тзв. ВУЦ (Военный учебный центр) тј. војни центар за обуку¹ (Government of the Russian Federation [GOV RU] 2018, N 309–ФЗ).

Дакле, студенти цивилних универзитета имају могућност да паралелно са академским обавезама које им матични факултети омогућавају, буду на добровољној основи укључени у програм ВУЦ (обука почиње од друге године студија). Главни услови за пријем су физичка спрема студената, здравствено стање, безбедносна провера. Студенти имају могућност да у току студирања приступивши војном центру за обуку добију стипендију којом осигуравају своју финансијску егзистенцију. Право на специјалну стипендију имају студенти ВУЦ који су изабрали програм за активне офицере. Наиме, студенти који похађају војни центар за обуку имају у току недеље један тзв. војни дан који проводе у центрима ВУЦ, а који се налазе у близини универзитета. Тог дана се изучавају групе предмета из области војних наука али се такође пролази и практична војна обука. У току војног дана предавања из цивилних предмета се не одржавају, како за полазнике ВУЦ тако и за студенте који не похађају

¹ Процена за 2024. годину говори да је формирано преко 137 војних центара за обуку, те да преко 60.000 студената пролази овај вид цивилно-војног школовања.

обуку. Круна обуке је слична америчком РОТЦ, завршава се великом војном вежбом у трајању од 30 дана у летњем периоду након које полазници добијају право да положи завршни испит (Dolgosheva 2019).

По успешном завршетку обуке и дипломирања на факултету, студент добија официрски чин у резерви и бива распоређен у резервну војну јединицу. Као новопромовисани резервни официри, ослобођени су служења војног рока који је у Русији обавезан, а такође могу засновати стални радни однос са руском војском и постати активни официри. По завршетку успешног школовања и обуке уз чин добијају војну легитимацију са којом остварују бројна права у цивилству, поготово приликом запошљавања. Наиме, успешним проласком кроз програм ВУЦ дипломирани студенти који су били „на програму за активне официре настављају војну каријеру као активни официри Оружаних снага Руске Федерације” у обавезном периоду од три године (Poulsen and Staun 2021, 198–222).

Закључујемо да је дуга традиција школовања резервног официрског кадра у Русији и данас приоритет за државне и војне власти. Популаризација официрског позива код младих и факултетски образованих људи је од изузетног значаја јер гради интелектуалну елиту која је патриотски настројена и високо мотивисана за одбрану земље. На тај начин друштвена елита постаје нераскидиво повезана са сопственом војском са којом се идентификује.

СМЕРНИЦЕ ЗА УСАВРШАВАЊЕ ШКОЛОВАЊА РЕЗЕРВНИХ ОФИЦИРА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Примери најмоћнијих армија света који су претходно анализирани нам јасно показују да је систем школовања резервних официра од велике важности за националну безбедност. Модерна војска иако професионална не треба бити обавезно и малобројна. Сматрамо да су формацијски попуњена и добро обучена резерва и њен официрски састав гарант успешне одбране државе од потенцијалних ратних опасности. Стога ћемо сагледати систем школовања резервних официра Војске Србије и предложити одређене могућности за усавршавање истог.

Од 2006. године на Војној академији Универзитета одбране у Београду функционише Класа слушалаца за резервне официре тј. КСРО. Полазници тј. слушаоци могу бити лица из грађанства

са завршеним факултетским образовањем, здравствено способни и безбедносно проверени. Школовање слушаалаца траје шест месеци од којих се у прва четири месеца спроводи обука у виду редовних и посебних форми наставног рада. У другом периоду који се протеже на нешто мање од два месеца слушаоци стажирају у различитим организационим целинама и институцијама Војске Србије. Школовање се реализује у два циклуса годишње (у оквиру мартовске и септембарске генерације). По успешном завршетку, слушаоци КСРО се промовишу у први официрски чин, потпоручника у резерви са могућношћу да заснују стални радни однос са Министарством одбране и Војском Србије као активни официри (Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MORS] 2010, 198).

Претпостављајући повратак редовног служења војног рока који се жељно очекује и најављује у Србији, број војника који би годишње прошли обуку разумљиво је да би се кретао на хиљаде младића и девојака. На тај начин би се Војска Србије тј. њене јединице које се попуњавају резервним саставом у великој мери подмладиле, те се с тим у вези јавља круцијална потреба за већим бројем резервних официра и старешина. Сматрамо да тренутни систем школовања на КСРО не би произвео довољан број официра у резерви осим уколико се број слушаалаца у значајној мери не повећа. Такође је разумљиво да се резервни официри по завршетку добровољног школовања на КСРО у великој мери одлучују за наставак активне каријере у војсци, док формацијска места у резервним јединицама остају упражњена. Изводимо закључак да на тај начин КСРО представља додатну могућност за метафорички речено „производњу” активних официра, док само мањи број њих остаје распоређен у резерви. Да би се ова ситуација побољшала потребно је усавршити систем овог вида школовања према узору на поменуте моделе и програме које смо у претходном поглављу анализирали.

Амбициозно је упоређивати систем школовања резервних официра српске војске са америчким и руским програмима који имају неупоредиво веће потребе и капацитете, али извући најбоље и то искористити свакако не би шкодило. Наиме, модел хибридног цивилно-војног школовања био би остварив уколико би се на појединим цивилним факултетима у Србији отворили смерови (катедре) који би поред бројних, изучавале и војне науке из перспективе матичне научне области којом се конкретни факултет

бави. Полазници ових смерова би пролазили практичну војну обуку у јединицама војске које су најближе или у том граду. Било би им омогућено стипендирање, а по дипломирању би добијали први официрски чин у резерви. На тај начин би војска повећала прилив младог официрског кадра за резерву али и добила потенцијалне активне официре конкретно дефицитарног кадра који је војсци потребан, а академија га не „производи”. За овакав потенцијални модалитет потребне су озбиљне промене у разним сферама, али доношење стратешке одлуке која би се кретала ка оваквом или сличном решењу било би од немерљивог значаја.

Конкретно деловање које би било изузетно важно, а притом лако оствариво јесте могућност отварања центара војних наука при свим цивилним универзитетима у Србији. Они би у домену својих надлежности вршили активно, систематско и планско информисање као и промоцију студентима о могућностима да након дипломирања наставе своје усавршавање и из сфере војних наука уписујући КСРО. За управника центра би могао бити постављен неко у наставничком или научном звању са тог универзитета, ко притом има чин официра у резерви. Наиме, анализирани програми у поменутим армијама света су базирани на принципу конкретно утврђених права и обавеза. Стога сматрамо да је потребно да будући слушаоци КСРО тј. официри у резерви морају имати конкретне бенефиције али и обавезе. Потребно је да држава препозна жељу и конкретно патриотско дело слушаца да поред цивилне каријере служе својој отаџбини носећи војну униформу. Вративши се цивилном животу и његовој свакодневици они морају бити носиоци конкретних привилегија као нпр. финансијског додатка, здравствене заштите, олакшање пореских обавеза, предности при запошљавању, легитимације итд. Обавезе резервних официра не смеју се сводити на потенцијалну војну вежбу једном у три године већ на учесталом теоријском и практичном усавршавању. Технолошки напредак у војној сфери представља препреку која се само озбиљном обуком може превазићи. Потребно је организовати курсеве за усавршавање виших резервних официра, те њихово обучавање за штабне дужности.² Радити на што већој кохезији између активног и резервног официрског кадра као и војника кроз

² Као некадашњи Курс за оспособљавање команданата ратних јединица пуковског и бригадног нивоа намењен резервним старешинама ЈНА.

разне видове активности које нису искључиво војно-вежбовног карактера, тј. организовање предавања на војну тематику, семинара итд. Сматрамо да је овакав начин развоја и усавршавања школовања резервних официра сигуран пут ка снажнијој Војсци Србије која је гарант суверености, независности и безбедности Републике Србије.

ЗАКЉУЧАК

Можемо констатовати да Војска Србије као фундамент система националне безбедности има кључну улогу у концепту тоталне одбране према коме сви субјекти друштва организовано и плански учествују у одбрани суверенитета и независности државе. Закључујемо да поред професионалног, Војску Србије чини и резервни састав који је вишеструко бројнији, те се његова улога не сме потценити нити обука запоставити. Обученост и мотивисаност како активних тако и резервних официра представља предуслов за успех, те је њихово школовање од изузетног значаја. Анализом система школовања резервних официра у САД и Руској Федерацији произилази да је оно широко доступно кроз хибридни модел цивилно-војног школовања на стотинама универзитета и факултета у овим државама. Мишљења смо да је за Републику Србију као војно неутралну државу са усвојеним концептом тоталне одбране, увођење обавезног служења војног рока представља фактичку потребу, а са тим у вези неопходно је усавршити систем школовања резервних официра са посебним освртом на квантитет не запостављајући квалитет.

Академски грађани тј. лица са високим образовањем условно речено представљају интелектуалну елиту једне земље која у великој мери одлучује о друштвеном кретању целокупног народа. Уколико та „елита” нема додирних тачака са сопственом војском и на њу гледа са суштинском непознаницом, са сигурношћу ће се јавити озбиљни проблеми који ће друштвено кретање одвести у погрешан смер. Школовање резервних официра на Војној академији представља поред стицања теоријских знања и практичне обучености будућих старешина, промоцију и ширење врхунских официрских вредности у друштву. Стварањем моћног официрског кора ратне формације изграђује се друштвени слој у цивилству који представља једног од главних неговатеља и промотера истинских националних, етичких и војничких вредности. Врхунска академска знања из одређене

научне области која су годинама стицана у цивилству, повезана са знањем из војних наука кроз обавезну практичну обученост, физичку спремност и моралну достојност стварају истинског интелектуалца и официра за којег је отаџбински идеал питање части. Обављајући свакодневне обавезе на одговорним друштвеним и државним позицијама у цивилству, вредности чији је Војска Србије заштитник и неговатељ кроз резервни официрски кор прожеће читаву академску друштвену заједницу.

Оно што резервни официр поред знања из војних наука и стручне оспособљености стиче добијајући официрски чин јесте официрска част. Да је официрска част резервних официра изузетно важна и да се не сме одвајати од части професионалних официра, истакао је пуковник Рајић (Rajić 2001, 114). Наиме, официри били они веома стручни и професионални, непоуздани су и недовољно способни уколико је њихова част неодређена, површна, а поготово лажна и дволична. Док они са „изграђеном и несаломивом чашћу уз потребна војностручна знања, вештине и умећа су способни, поуздани и ваљани и у најтежим ратним условима” (144).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bjelajac, Mile. 1988. *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije 1922–1935*. Beograd: INIS.
- Bjelica, Obrad. 1983. *Vojna akademija kopnene vojske 1944–1984*. Beograd: CVVŠ Maršal Tito.
- Denda, Dalibor. 2019. „Srpska vojska 1914–1918 (Brojno stanje, organizacija, formacija i opremljenost).” U *Prvi svetski rat – 100 godina kasnije*, ur. Dalibor Denda, 15–34. Beograd: Vojnoistorijski glasnik.
- Dimić, Ljubodrag. 2021. „Kraj Velikog rata i jugoslovensko ujedinjenje.” U *Srbija 1918: oslobođenje domovine, povratak ratnika, život u novoj državi*, ur. Ljubodrag Ristić, 13–33. Čačak: Međuopštinski istorijski arhiv.
- Dolgosheva, Anastasia. 2019. “Farewell, military department. Where students will learn to defend the Motherland.” *Sankt-Peterburgskie vedomosti*. February 22, 2019. https://spbvedomosti.ru/news/country_and_world/proshchay_voennaya_kafedra/.
- Durašinović Radojević, Dragana. 2016. „Švajcarska oružana neutralnost.” U *Uticao vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*,

- ur. Srđan Korać, 52–76. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu; Hanns Seidel Stiftung.
- Đukić, Anđelija, i Dejan Vuletić. 2023. „Organizacija sistema odbrane prema konceptu totalne odbrane na primeru Švajcarske, Švedske i Srbije.” *Međunarodni problemi* 75 (4): 621–647. DOI: 10.2298/MEDJP2304621D.
- Grujić, Zlatomir. 1997. *Avijacija Srbije i Jugoslavije 1901–1994*. Beograd: NIU „Vojska”.
- Griffith, James, and Eyal Ben-Ari. 2020. “Reserve Military Service: A Social Constructionist Perspective.” *Armed Forces & Society* 20 (10): 1–26. DOI: 10.1177/0095327X20917165.
- Government of the Russian Federation [GOV RU]. Federal Law No. 309–ФЗ, August 3. 2018. <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/> Last accessed 04.05.2025.
- Headquarters Department of the Army Washington, DC [HD AW]. Army Regulation No. 145–1, September 6, 2011. http://www.apd.army.mil/pdffiles/r145_1.pdf. Last accessed 10, May 2025.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MORS]. 2010. *Srpsko vojno školstvo*. Beograd: Ministarstvo odbrane Republike Srbije.
- National Security Analysis [CAN]. 2017. “Table B–30. Active Component Commissioned Officer Gains.” *CAN*. September 30, 2017. https://www.cna.org/pop-rep/2017/appendixb/b_30.html.
- Poulsen, Niels Bo, and Jorgen Staun. 2021. *Russia's Military Might – A Portrait of its Armed Forces*. Denmark: Djof Publishing.
- Powell, Colin. 2012. *It Worked for Me: In Life and Leadership*. USA: Harper Collins.
- Rajić, Rade. 2001. *U ime oficirske časti*. Beograd: Medija centar „Odbrana”.
- Starčević, Srđan, i Srđan Blagojević. 2020. „Uloga služenja vojnog roka u razvoju srpske strateške kulture.” *Vojno delo* 72 (4): 85–104. DOI: 10.5937/vojdela2004085S.
- Stajić, Ljubomir. 2005. *Osnovi sistema bezbednosti*. Beograd: Draganić.
- Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije [SNBRS]. „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 94/2019.
- Stanar, Dragan, i Srđan Starčević. 2024. „Vojna obaveza kao deo srpskog etosa.” *Sociološki pregled* 58 (2): 505–525. DOI: 10.5937/socpreg58-49221.
- U.S. Army ROTC Cadet Command. 2025. “Find your path, army officers rotc.” *U.S. Army ROTC Cadet Command*. Last accessed March

- 29, 2025. <https://www.goarmy.com/careers-and-jobs/find-your-path/army-officers/rotc>.
- Vuksanović Anić, Draga. 1993. *Stvaranje moderne srpske vojske*. Beograd: SKZ.
- Živković, Milenko. 1989. *Centar vojnih škola kopnene vojske 1945–1985*. Beograd: VINC.

Jovan Conić*

Innovation Center, University of Niš, Republic of Serbia

Aleksandar Đorđević**

Faculty of Law, University of Niš, Republic of Serbia

THE IMPORTANCE OF RESERVE OFFICERS FOR THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA***

Summary

A key contributing element in achieving the national and defense interests of every country is its organized armed forces, which are ready at any moment to protect its independence and sovereignty. According to the National Security Strategy of the Republic of Serbia, the Serbian Armed Forces represent the most critical and powerful formation on which the national security structure is based, ensuring security for all its citizens. Today's armed conflicts demonstrate that, despite the need for a professional army, which is the primary carrier of combat operations, the key role on the battlefield is still played by the size of the military personnel, along with their training and motivation. The Republic of Serbia, maintaining a stance of military neutrality with an adopted concept of total defence, and with a vital interest in preserving its territorial integrity, is obliged to develop and improve its own army due to the risks in the security environment, to maintain the state and national existence. In addition to its active members, the Serbian Army also comprises its reserve forces, which together form a well-organised whole, without which the concept of total defence could not function. History teaches us that the officer cadre is the spearhead of every army, and that its training and motivation are key to success, and that, in addition to the active, the reserve officer cadre is also of great importance, among which, in the event of war, there is almost a sign of

* E-mail address: jovanconic96@gmail.com; ORCID: 0000-0002-7887-3317.

** E-mail address: djole@prafak.ni.ac.rs; ORCID: 0000-0002-6604-0780.

*** The work was created as a result of research on the project "Responsibility in the Legal and Social Context" funded by the Faculty of Law, University of Niš, in the period 2021–2025.

equality. This paper focuses on the precise significance of the reserve officer cadre in the defence system and its social role in peacetime as a promoter of the highest military values. The concept of training reserve officer cadres in Serbia has a long and rich history that remains alive today, but it must be refined in line with current security threats.

Keywords: Serbia, security, officer cadre, reserve, training.

* Овај рад је примљен 25. августа 2025. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. октобра 2025. године.